

2012

NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

MO
YAN

Değişim

Çeviri: ERDEM KURTULDU

4. BASKI

can
çağdaş

MO YAN
DEĞİŞİM

Can Çağdaş

Değişim, Mo Yan

Çince aslından çeviren: Erdem Kurtuldu

Bian

© 2010, Seagull Books

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Seagull Books ve Agence littéraire Pierre Astier&Associés aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2016

4. basım: Kasım 2019, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-3177-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750731778

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MO YAN DEĞİŞİM

UZUN ÖYKÜ

2012 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Çince aslından çeviren

Erdem Kurtuldu

♥can

Mo Yan'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Kızıl Darı Tarlaları, 2013

İri Memeler ve Geniş Kalçalar, 2014

Yaşam ve Ölüm Yorgunu, 2015

Saydam Turp, 2017

MO YAN, 1955'te Çin'de doğdu. Kültür Devrimi sırasında on bir yaşındayken okulu bırakıp çiftçi olarak çalışmaya başladı. Ardından bir pamuk fabrikasında çalıştı ve yazmaya başladı. İlk çalışmaları daha çok Mao dönemine özgü toplumcu gerçekçi tarzdaydı. 1976'da Kültür Devrimi hareketi sona erince Mo Yan, Halk Kurtuluş Ordusu'na katıldı ve bir yandan orduda görev yaparken öte yandan yazmayı sürdürdü. Asıl adı Guǎn Mǒyè olan yazar, 1984'ten itibaren Çince "sakın konuşma" anlamına gelen Mo Yan adını kullanmaya başladı. *Time* dergisinin "Çin'in en ünlü, en sık yasaklanan ve en çok korsan baskısı yapılan yazarlarından biri" olarak tanımladığı Mo Yan'ın başlıca romanları arasında, *Kızıl Darı Tarlaları*, *İri Memeler* ve *Geniş Kalçalar*, "Sandalağacı Azabı", *Yaşam ve Ölüm Yorgunu*, *Değişim*, "Kırk Bir Havan Topu", "Sarmısak Baladı", "İçki Cumhuriyeti" bulunuyor. Öte yandan "Usta Gittikçe Daha Komik Oluyor" adlı öykü derlemesi ve "Patlama" adlı öykü kitabı vardır. Mo Yan, 2012 Nobel Edebiyat Ödülü'nü alırken Çin'de doğan ve Çin'de yaşamayı sürdüren ilk Çinli Nobel ödüllü yazar oldu.

ERDEM KURTULDU, 1981'de İstanbul'da doğdu. 2006'da Ankara Üniversitesi DTCF Sinoloji Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Çin hükümetinin verdiği bursla Beijing Dil ve Kültür Üniversitesi'nde Çince dil çalışmalarına devam etti. Çin'den döndükten sonra çeşitli sektörlerde tercüman olarak çalıştı. Çevirmenin bir de YKY Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi için hazırlayıp çevirdiği bir şiir derlemesi vardır.

ÖNSÖZ

Ocak 2005'te İtalya'nın Udine şehrine Nonino Uluslararası Edebiyat Ödülü'nü almaya giderken kızım Xiaoxiao eşlik etti bana. Orada Kalkütalı bir yayınevinin¹ editörü olan Naveen Kishore'yle tanıştım. Kızım onunla İngilizce konuşurken ben de bir yanda oturmuş, onları izliyordum. Çok keskin yüz hatları olan, parlak yüzlü, esmer, suskun ve orta yaşlı bir adamdı bu. Siyah takım elbise üzerine yine siyah yağmurluk giymişti, elindeyse ağır mı ağır görünen siyah bir fotoğraf makinesi vardı. Yağmurluğunun yakası, deri ayakkabılarının kenarları ve fotoğraf makinesinin yüzeyi çok kullanılmaktan aşınmış ve yer yer beyazlamıştı. Onu makarna yemeye davet ettim, o da benim fotoğrafımı çekti. Yazışma adreslerimizi ve e-posta adreslerimizi almıştık birbirimizden ama ayrıldıktan sonra tamamen unutmuşum onu. Bu yılın başında hiç beklenmedik bir e-posta aldım ondan, son otuz yılda Çin'de olan büyük değişimleri konu alan bir yazı yazmak isteyip istemeyeceğimi soruyordu yayınevi için, konu çok genişti, böyle bir işe kalkışamayacağımı düşündüğümden kibarca reddettim teklifini. Ama hemen ardından bir e-posta daha attı beni ikna etmek için, "Nasıl yazmak istiyorsanız öyle yazın, ne yazmak istiyorsanız onu yazın," diyordu e-postanın sonunda, onu reddetmek için hiçbir neden kalmamıştı artık. Elime kalemi alınca anladım ama, "Nasıl yazmak istiyorsam öyle yazamayacağım"la "Ne

1. Seagull Books, 1982 yılında, Kalküta'da Naveen Kishore tarafından kurulmuştur. Kitabın İngilizce çevirisini de bu yayınevi basmaktadır. (Ç.N.)

yazmak istiyorsam onu yazamayacağımı” anladım. Bana verdiği başlık elimi ayağımı sımsıkı bağlamıştı bile, kalemi elime alana kadar bunu da bilmiyordum. O yıl çektiği siyah beyaz ve biraz havalı çıkmış olan fotoğrafımı da eklemişti e-postaya. Benimki gibi bir yüzü bile böyle havalı çekebildiğine göre işinin ehli bir fotoğrafçı olmalıydı.

1

Benden istenilene göre 1979'dan sonra olanları yazmam gerekiyordu; ama düşüncelerim her zaman olduğu gibi yine sınırları aşıp 1969 yılında pırıl pırıl parlayan bir güneşin olduğu, altın krizantemlerin açtığı ve yaban kazlarının güneye göç ettiği bir sonbahar öğleden sonrasına götürdü beni. Bu noktada anılarımla yekvücut oldum. Anılarım da o zamanki "ben"e, okuldan daha yeni atılmış olan yalnız bir çocuğa ait; okul bahçesindeki şamatanın çekiciliğine kapılıp kimsenin olmadığı giriş kapısından çekine çekine giriyorum içeri, uzun mu uzun ve karanlık bir koridordan geçip okulun kalbine giriyorum: Dört yanı binalarla çevrili bir avlu bu. Avlunun solunda meşe ağacından bir direk dikiliyor, direğin üzerinde telle tutturulmuş olan bir bağlama çubuğu var, çubuktan da paslanmış bir çan sarkıyor. Avlunun sağındaysa tuğladan ayaklar üzerinde duran, betondan yapılmış basit bir tenis masası var, kalabalığın etrafına toplandığı iki kişi de masa tenisi oynuyor. İşte o şamata buradan çıkıyor. Okulların sonbahar tatiline girdiği bir zamandayız, masanın etrafını sarıp maçı izleyenlerin çoğu öğretmen, aralarında birkaç tane de güzel kız var. Okulun masa tenisi takımı için özel olarak seçtiği kızlar bunlar, Milli

Bayram'da¹ ilçede düzenlenecek olan turnuvaya hazırlanmak için eve dönmek yerine okulda kalıp antrenman yapıyorlar. Devlet çiftliği kadrolarının çocukları bunlar, iyi beslendiklerinden iyi gelişmiş çocuklardı hepsi, bembeyaz tenleriyle ailelerinin zenginliğine zenginlik katıyorlardı, parlak renkli giysilerini görür görmez daha ilk bakışta bizim gibi fakir çocuklarla aynı sınıftan olmadıklarını anlıyordunuz. Bizler onların gözlerinin içine bakıyoruz ama onlar bizi görmüyor bile. Masa tenisi oynayanlardan biri, bir zamanlar benim matematik öğretmenim olan, Liu Tianguang adında bir adam. Kısa boylu ve ağzı şaşırtıcı büyüklükte biri bu. Denildiğine göre yumruğunu ağzına sokabiliyormuş ama bu benzersiz gösteriyi bizim yanımızda yapmadı hiç. Kürsüde ders anlatırken o kocaman ağzını sonuna kadar açıp esnemesi geliyor aklıma sık sık, gerçekten de görülmeye değer, olağanüstü bir sahne. Takma adı "Suaygırı" ama hiçbirimiz şimdiye kadar suaygırı görmediğimizden "Karakurbağası" diyoruz ona, karakurbağasının da ağzı kocaman ya, hem Çincede suaygırı-*hema* ve kara kurbağası-*hama* neredeyse sesteş sözcükler, haliyle Suaygırı Liu da, Karakurbağası Liu'ya dönüştü böylece. Bu benim buluşum değil ama gel zaman git zaman benim ağzıma da yapıştı işte. Karakurbağası Liu bir şehit çocuğu, aynı zamanda okulun devrim komitesinin başkan yardımcısı, ona böyle seslenmek de doğal olarak büyük bir suç sayılıyor. Okuldan atılıp kapı dışarı konulmam hem mantıklı hem de kaçınılmaz bir şeydi yani.

Küçüklüğümden beri pısrık, talihsiz ve kendi başına bela açmada çok başarılı bir çocuk oldum hep. Ne zaman öğretmenlerin kışını yalayacak olsam her zaman onlara

1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1 Ekim 1949'da kurulmasının kutlandığı bayram. (Ç.N.)

bir kötülük yapacağımı düşündüler. Annemin kaç kez uzun uzun iç geçirip bana şöyle dediğini saymam bile: “Ah oğlum, müjde veren bir baykuş da olsan adın çıkmış dokuza inmez sekize senin!” Evet, gerçekten de doğru söylüyordu annem, iyi bir şeyle benim adıma yan yana getiremiyordu hiç kimse ama ne zaman kötü bir şey olsa herkes beni suçluyordu. İnsanlar benim asi olduğumu, fikirlerimin kalitesiz olduğunu, hem okuldan hem de öğretmenlerimden nefret ettiğimi söyleyip duruyorlardı ama yüzde yüz bir yanlış anlaşılmıyordu bu. İşin aslı, okulu seviyordum ben ve Koca Ağızlı Liu Öğretmen’e karşı da daha derin bir sevgi besliyordum. Çünkü ben de koca ağızlı bir çocuktum sonuçta. “Koca Ağızlı” adlı öykümde yazdığım erkek çocuğu benim aslında. Koca Ağızlı Liu’yla aynı dertten mustarip kardeşlerdik yani. Birbirimizi anlayışla karşılamalı ve karşılıklı empati kurmalıydık. Eğer birine isim takacak olsam isim takacağım kişi o olmazdı asla. Gün gibi ortada olan bu gerçeği herkes görebilirdi ama nedense o göremiyordu bir türlü işte. Beni saçımdan tuttuğu gibi odasına çekiştirdi, hemen ardından bir tekmeyle yere serdikten sonra söylediği ilk şey şu oldu:

“Sen... sen... domuzun karalığıyla dalga geçen bir kargasın! Şöyle bir işe de gör bakalım o kiraz tanesi gibi küçük ağzını kendi çişinin aynasında!”

Durumu ona izah etmeye çalıştım ama beni dinlemedi bile ve böylece Koca Ağızlı Liu Öğretmen’e karşı derin bir sevgi besleyen iyi çocuk –Koca Ağızlı Mo– okuldan atılıverdi. Okuldan utanç verici bir şekilde atılmama ve Liu Öğretmen’in bunu bütün okul personeli ve öğrencilerin gözü önünde açıklamasına rağmen yine de okulumu çok seviyordum, her gün o yırtık pırtık okul çantamı sırtıma attığım gibi gizlice okula girmek için fırsat kollamaya başladım. Başta Liu Öğretmen’in bizzat kendisi gelerek ayrılmamı istedi okuldan, bu teklifi red-

dedince ya kulağımdan tutarak ya da saçımdan çekerek beni okulun dışına sürükledi ama daha o odasına bile dönmeden yine içeri sızıyordum. Daha sonra benden büyük öğrencileri görevlendirdi beni okuldan uzak tutmak için, ben kalmakta diretince de bacaklarımdan ve kollarımdan tuttukları gibi havaya kaldırıp sokağa fırlatıyorlardı beni. Ama daha onlar sınıfa dönüp yerlerine oturmadan avluda bitiyordum yine. Duvarın bir köşesine sokulup iyice büzülüyor, kimsenin dikkatini çekmemek ve kalabalığın sempatisini kazanmak için küçültükçe küçültüyordum bedenimi. Avlunun bir köşesinden diğerlerinin neşeli kahkahalarını dinliyor, hoplayıp zıplamalarını izliyordum. En çok sevdiğim şeyse masa tenisi maçlarını izlemektir, kendimi maça öyle bir kaptırırdım ki neredeyse nerede olduğumu unutturdum, sık sık gözlerim dolardı ve arada kendi yumruğumu dişlerdim. Daha sonraları beni okuldan uzaklaştırmaktan vazgeçtiler haliyle.

Şimdi, kırk yıl öncesinin o sonbahar öğleden sonrasında, duvarın kenarına çömelmiş Karakurbağası Liu Öğretmen'in kendi yaptığı, standart masa tenisi raketlerinden daha büyük olan ve orduda kullandıkları kürekleri andıran o raketi sallamasını izliyorum; bir zamanlar sınıf arkadaşım olan, Lu Wenli adında bir kızla maç yapıyor. Aslına bakarsanız Lu Wenli'nin de kocaman bir ağzı var ama onun o koca ağzı, yüzüyle uyum içinde, benimki ve Liu Öğretmen'ininki gibi abartılı durmuyor. Koca bir ağzın güzellikten sayılmadığı o yıllarda bile okuldaki en güzel kızlardan biri sayılırdı o. Üstelik babası da devlet çiftliğinde şofördü, Sovyet yapımı bir GAZ 51 kullanırdı, şimşek hızında ve çok görkemli bir kamyondu bu. Kamyon şoförlüğü o yıllarda çok asil bir meslek sayılıyordu.

Sınıf öğretmenimiz "İdealim" başlıklı bir kompozisyon yazmamızı istediğinde sınıftaki erkek öğrencilerin

yarıdan fazlası kamyon şoförü olmak istediklerini yazdı. Sınıfın en uzun boylusu, en iriyarısı, yüzünde akneleri ve bıyıkları olan He Zhiwu adında bir öğrenci –bu özellikleri onu yirmi beşinde gösteriyordu– kompozisyonunda sadece şöyle yazmıştı: “Benim başka bir idealim yok –sadece bir tek idealim var– benim idealim Lu Wenli’nin babası olmak.”

Zhang Öğretmen’in en iyi ve en kötü kompozisyonları sınıfın önünde okumak gibi bir alışkanlığı vardı. Kompozisyonları okumadan önce kimin yazdığını söylemez, yazan kişiyi bizim tahmin etmemizi isterdi. O zamanlar kırsal kesimde Mandarin Çincesi konuşan oldu mu yerli halk hemen dalga geçerdi onunla, hiç istisnasız, okullar için de geçerliydi bu kural. Bizim Zhang Öğretmen okulda Mandarin Çincesiyle ders anlatmaya cesareti olan tek öğretmendi. Eğitim fakültesi mezunuydu ve yirmilerinin başındaydı daha. Uzun, ince ve solgun bir yüzü vardı, saçlarını yandan ayırır, yıkanmaktan yer yer beyazlamış olan mavi, gabardin bir askerî ceket giyerdi. Yakasına iki ataç tutturur, kollarına mavi kolluklar takardı. Muhtemelen başka renk ve başka modellerde giysiler de giyiyordu, dört mevsim aynı şeyi giyecek hali yoktu yani ama benim aklımda böyle yer etmiş dış görünüşü. Ne zaman onu düşünsem önce o mavi kolluklarıyla yakasına iliştiirdiği ataçlar gelir aklıma, sonra ceketin kendisi, onun ardından da yüzü gelir ancak, yüzünün şekli, sesi ve ifadesi. Eğer bu sırayı takip etmezsem sonsuza kadar uğraşsam da bir türlü birleştiremem onun görüntüsünü kafamda. O zamanın Zhang Öğretmen’i, seksenlerde dedikleri gibi söylersem “kaymak gibi çocuk”tu, doksanlarda “güzel çocuk”a dönüştü bu, şimdilerdeyse “yakışıklı” oldu galiba? Belki yakışıklı oğlanları tasvir etmek için daha popüler sözcükler vardır bugünlerde ama bundan emin olmak için yan komşunun genç kızına danışmam gerek.

Çin'in en ünlü ve Nobel ödüllü yazarı Mo Yan, *Değişim* adlı uzun öyküsünde ülkesindeki toplumsal ve siyasal değişimleri dile getiriyor. Otobiyografi tarzında öykü ya da öykü tarzında otobiyografi diyebileceğimiz bu yapıt, Çin edebiyatındaki çoğunlukla siyasal olaylara odaklanan tarihsel anlatıların tersine, "insanlar"ın tarihini ele alıyor. *Değişim* bu niteliğiyle değişme sürecindeki bir ülkenin görünümünde tavandan aşağıya değil, tabandan yukarıya bakan bir yaklaşımın temsilcisi oluyor.

Mo Yan, anlatımında zaman içinde ileriye ve geriye dönüşler yapıyor; önemsiz olaylar ile sıradan insanların yaşamına yöneliyor. Gündelik yaşamın boyutlarını aşan büyük olayların sokaktaki insan üzerindeki etkisini aktararak tarihe insan sıcağının solğunu katıyor.

#toplumsalvesiyasaldeğişimler #otobiyografikanları #sıradaninsan
#gündelikhayat #insanlartarihi

